



Иван Вазов

Не поздравил

Есенното слънце преваля вече зад Люлин планина. Скалистите чуки на Витоша се вапцах в леко румено озарение; гъста сянка лягаше върху зелените ѝ хълбоци. Нейният меко чупен профил по-рязко се открои в сладката синева на небето; най-дребните ръбове на скалите, набучени по гигантския ѝ гръб, се изписваха ясно там. По тоя час Витоша от София се вижда най-хубава, най-величава и сякаш живуща под мрачно-зелената си мантия от сянка и със своето чело, увенчано от последния румен блясък на умиращото слънце, с което тя разменя последни думи от някой тайнствен разговор... Но още малко и зайдялото зад Люлин слънце потопа в ясно-топъл златист цвят целия небосвод зад Витоша. Витоша се изпречи със страшния си и строг облик още по-величествена, в тоя лучезарен фон на вечерните небеса, който ѝ правеше един ореол от слава... Сякаш че зад нейния могъществен гръб някой далечен, презморски пожар заливаше лазура с равния префинен отблясък на своите невидими пламъци. Какво чудно, ненагледно зрелище!... Но минава още малко време и тая фантазмагория на светлината се губи, небесното пространство над планината постепенно се обезцветява, посивява, затъмнява и вечерницата изневиделица, като един ослепителен лучист елмаз, блясва и провисва се над самия гръб на планината подобно на едно електрическо кандило, спуснато от небесния връшник, когато още ни една друга звезда не е изпъплила на него...

Но аз се отклоних да говоря за колосалната Витоша, когато намерението ми беше да говоря съвсем за дребно нещо: за Славча Плужев.

Познавате ли Славча Плужев?

Не?

А между това вие всеки ден го срещате.

Славчо Плужев е чиновник – той и не може да бъде друго! – Славчо Плужев е дребничък, с къса снага и с къси крака, които все бързат, когато вървят, и по начин, щото да не настъпват и една мравка; Славчо Плужев има валчесто, с тъмна кожа лице, без никакво нападателно изражение – напротив; тумчаст, власат нос, сплюснато чело, дори над самите вежди, черни, широки, сключени, завоювано от леса на косата; погледът му е боязлив и в непрестанно движение, като на солдата, защото Плужев внимава да не пропусне някого без поздравление – бил той от неговото ведомство или от друго, все едно – всеки може да ти напакошти. – И в учредението Плужев е пример на чиновнишко смирение и благонаравие. Някои слободни присмехулници шепнишком го наричат зад гърба му ту „Алексий божий човек“, ту „света овчица“, но доста силно, за да ги чуе; но Славчо се преструва, че нищо не е чул, и

продължава да е почителен и сложен към тях. Каква полза от препирни и свадни с пакостен човек? „Дето ще му речеш Гаго, кажи му Аго!“ – дума шопската поговорка. Блага дума и поклон вреда никому не донасят. Плужев знае много добре и практикува винаги и всякъде това...

Не пречупва се гръбнакът
от един учтив метан.

И ето защо, благодарение на това мъдро правило, той не е имал до днес за нищо да се разкайва, от нищие незадоволство да се безпокои, за нищо да се коси. Той живееше в своята тиха, безтревожна, спокойна атмосфера, да прощавате – като бърбек в лой.

* * *

И тъй, Славчо Плужев, вечно тихият, добрият, безобидният, скромният чиновник, се завърна тая вечер у дома си извънредно смутен и с уплашено лице. Пръв път жена му го виждаше така отпаднал и убит духом, станал още по-дребен, отколкото си беше.

Хрумна й, че има да чуе едно голямо нещастие.

– Славчо, какво е? – попита тя в силно безпокойство, а ушите й слушаха, още преди мъжът й да зине да каже думата: „отчислен“.

Славчо клюмна глава безнадеждно.

– Ела да ти кажа вътре, Пено! – едвам издума той.

Пена го подири с повлечени крака от страх. Славчо, като се намериха двама в стаята, разгърна ръце, плясна ги и извика трагически и със заплакан глас:

– Ах! Какво направих аз, клетки! Какво ще ми дойде до главата!

„Това не е вече отчисление, тук има нещо по-страшно!“ – помисли си Славчовица. Изписаното по лицето на бедния й съпруг отчаяние не й оставяше никакво съмнение за ужасната беда.

– Мигар в комплот се е месил, па сега са го подушили? – каза си тя настръхнала, като си припомни, че сега ставаше една много шумна политическа съдба...

– Чакай да ти кажа, че как съм дошъл от градската градина до дома – не знам на земята ли съм стъпал или на какво. Като излязох тази вечер от канцеларията, отидох да се поразтъпча насам-нататък... Едното ми око все играе... Разтоках се тук-там, па минавам край градската градина да си дода. На тротоара, знаеш, много свят, като мравки. Пак ми играе окоето... Мисля си аз: има нещо тука... Един иде срещу мене, поглежда

ме, и аз го поглеждам, отминуваме. Не знам какво ме бърза. Обръщам се пак да го погледна. Той се спрял, същият, на пет крачки от мене и приказва с нашия началник на отделението. Пено! Министърът! Министърът бил, с когото се срещнахме!

Жена му опулена чакаше да чуе страшното, което иде по-нататък.

Плужев си закри очите с ръце и остана тъй неподвижен: само едно задушено пъшкане изскачаше измежду пръстите му.

– Що се омълча? Кажи по-скоро, че ми вадиш душата от страх.

Плужев погледна жена си гневен.

– Какво още да ти кажа? Глуха ли беше? Министърът ми, ти казвам, мина край мене и аз му не свалих шапка!

Пена си издъхна. Сърцето ѝ се поотпусна.

– Ти си глупец, Славчо. Аз те знам, че си прост, ама толкова не те мислех! – измъра го тя. – Какво има от това толкова страшно, та си се разкиснал такъв?

– Как какво има? Моят най-висши началник ме среща, поглежда ме, чуваш ли? Поглежда ме, и аз го поглеждам, чуваш ли? И аз го поглеждам в това време, и не го поздравявам. Трябва да бъде някоя само гламава жена, та да не може да разбере и да се хили.

– Добре, че що го не поздравя, като си го видял? Де ти беше умът?

– Ума ми, нали ти казвам? Бях се замислил над това пусто игране на лявото ми око какво ще ми донесе! И докато да се сетя, министърът ме погледна право в очите, докато да се сетя... той замина.

На Пена стана жално за мъжа ѝ.

– Не грижи се – каза тя, като поиска да го поуспокои с по-благ начин; – първи път ли се случва някой да е замислен, да е разсеян нещо и да не поздравя някого?

– Случва се, но никой, никой няма право да бъде разсеян и да не поздравя, когато този някой е негов висш началник. Аз в месеца свалям един милион пъти шапката – ти пак вземи, та я очисти с газ, – на сяло и сакато се кланям, сега, един път, се случва да ме срещне министърът ми, очаква поклон и не приема. А той ме представил за награда!

И Славчо изпъшка.

– Аз ти казвам, че той дори не е забелязал това; големците не забелязват такива малки работи.

– Именно големците... затова са и големци, защото забелязват и най-малките работи... Ние, дребните хора, сме късогледи и късоуми. Колко пъти аз, като отивам на служба, минавам край свети Крал, без да го видя! После се чудя: бе кога минах край черквата? Ти добре ми каза:

хаплю съм аз...

– А аз, като дойде одеде, рекох си: тя се свърши – наш Славчо е изпъден, а къщицата ни – още не сме си я отплатили.

– Ти си го рече и го вярвай – продължаваше Плужев да се наддумва с жена си, като желаше да убеди и нея в близостта на катастрофата; – аз съм вече отчислен, пропаднал човек... Да, забравих да ти кажа: когато се извърнах, та го видях, той казваше на началника тия думи: „Утре пригответи бумагата, да подпиша...“ Бумагата, разбираш? Моята присъда аз чух... И стори ми се тъй, че ме погледна сърдито, като светкавица бързо, ама с крайчеца на едното си око... Ах, нещастен аз!

Пена напусто се опита да му разпръсне страхуването. Безпокойството и нея улови: възможно е всичко. Малко ли чиновници всеки ден вадят за още по-дребни причини и съвсем без причина!... Ни тя, ни той не вечеряха. Плужев си легна като в треска. Бляновете му, смътни и мъчителни, бяха пълни с намусения образ на министъра, който го гледа с крайчеца на едното око, с министерския разсилен, който му носи „бумагата“ на нещастие му, с тротоара на градската градина, който играе валс под нозете му, и с мрачната маса на св. Крал, на покрива на който някакви си католишки попове изнасят тялото на умрелия Плужев – неговото! – за да го закопаят на керемидите!

Заранта той се събуди с очи хлътнали.

– Пено, сбогом – каза той с плачовен глас, като тръгваше за министерството, и на очите му блеснаха сълзи: жена му и тя се не удържа и се просълзи, сякаш че се делиха за сетен път и Славчо тръгваше на война.

Прощаване на Хектора с Андромаха!

* * *

Пена чака с неизказана тревога връщането му за обед. Когато го видя, че се зададе от вратнята, сърцето ѝ примря: мъжът ѝ пристъпи няколко крачки, бледен още повече, па се опря до стената да не падне.

Тя разбра нещастие то и се спусна към него.

– Скоро доктора! Тичай! – заповяда тя на слугинчето, додето поддържаше Славча, който се мъчеше да се закрепил прав.

– Не, не бива! – избъбра той немощно.

Пена плачеше.

– Майчице!... Не грижи се, Славчо! Ти да си жив.

– Не плачи, мари! – пшкеше Плужев, като с една ръка си стискаше лявата страна, а с друга бъркаше в джеба на палтото си. Той извади оттам разтворен министерски плик и го подаде на Пена.

– Чети „бумагата“ – шъпне той.

– Остави сега, знам! Ти да си жив... – хленчеше тя.

Плужев следваше пак да вади нещо от джеба си.

– Стой сега мирен... Докторе, по-скоро виж какво му стана! – обърна се Пена към доктора, който влизаше.

Той им беше съсед.

Докторът хвана пулса на болния. Но усети, че ръката на Славча отпусна нещо в неговата ръка. То беше черна плоска кутийка. Докторът я отвори и каза:

– Орден! Поздравлявам те!

Министерското писмо беше обикновеното съобщение, което придружава наградата.

.....

Славчо пролежа две недели от палпитация на сърцето, предизвикана от потресението на великата ненадейна радост, сменила тъй внезапно безнадеждното отчаяние и страх. От такъв двояк удар в едно време Плужевата слаба, непривикнала на никакви вълнения природа биде сломена.

Той умря след шест месеца от последствията на горната болест.

КРАЙ

Източник: Словото
Набиране: Надежда Владимирова

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/3797>]